GLOBALLASHUV SHAROITIDA MILLIY QADRIYATLAR VA MADANIY IDENTIFIKATSIYA

Biybolayev Islom
Buxoro Innovatsiyalar Universiteti
Falsafa kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya*: Mazkur maqolada globallashuv jarayonining milliy qadriyatlar va madaniy identifikatsiyaga ta’siri falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Zamonaviy dunyoda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi, madaniyatlararo aloqalarning kengayishi va integratsion jarayonlarning kuchayishi natijasida milliy o‘zlikni anglash masalasi yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Tadqiqotda globallashuvning ijobiy va salbiy jihatlari, milliy qadriyatlarning jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni hamda madaniy identifikatsiyani saqlash va rivojlantirish omillari yoritilgan. Shuningdek, yosh avlod ongida milliy qadriyatlarni mustahkamlashning nazariy va amaliy jihatlari ko‘rib chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *globallashuv, milliy qadriyatlar, madaniy identifikatsiya, milliy o‘zlik, madaniyat, ma’naviyat, axborotlashgan jamiyat, integratsiya, an’ana, modernizatsiya.*

XXI asr insoniyat tarixida globallashuv jarayonlari misli ko‘rilmagan darajada jadallashgan davr sifatida tavsiflanadi. Iqtisodiy, siyosiy, madaniy va axborot makonlarining o‘zaro integratsiyalashuvi dunyo xalqlari o‘rtasidagi aloqalarni yangi bosqichga olib chiqdi. Ayniqsa, internet va raqamli texnologiyalarning rivojlanishi natijasida turli mamlakatlar va madaniyatlar o‘rtasidagi chegaralar tobora shaffoflashib bormoqda.

Globallashuv bir tomondan ilm-fan, texnologiya, ta’lim va iqtisodiyot sohalarida yangi imkoniyatlarni yaratib berayotgan bo‘lsa, ikkinchi tomondan milliy qadriyatlar, madaniy

meros va milliy identifikatsiyani saqlab qolish bilan bog‘liq qator muammolarni yuzaga keltirmoqda. Shu sababli globallashuv va milliy qadriyatlar o‘rtasidagi munosabatlarni falsafiy jihatdan o‘rganish zamonaviy ilm-fanning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Bugungi kunda har bir davlat o‘zining tarixiy-madaniy merosini asrab-avaylash, milliy qadriyatlarini rivojlantirish va yosh avlodda milliy o‘zlikni anglash hissini shakllantirishga alohida e’tibor qaratmoqda. Chunki milliy identifikatsiya jamiyatning ma’naviy barqarorligi va taraqqiyotining muhim omili hisoblanadi.

Globallashuv tushunchasi lotincha “globus” so‘zidan kelib chiqqan bo‘lib, “yer shari”, “umumjahon” ma’nolarini anglatadi. Ilmiy adabiyotlarda globallashuv dunyo miqyosida iqtisodiy, siyosiy, madaniy va axborot aloqalarining kengayishi hamda mamlakatlar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikning ortishi sifatida talqin qilinadi.

Amerikalik olim Entoni Giddens globallashuvni dunyoning turli hududlaridagi voqealar va jarayonlarning o‘zaro bog‘lanishi sifatida izohlaydi. Uning fikricha, zamonaviy jamiyatda bir hududda sodir bo‘layotgan voqea boshqa hududlarga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatadi.

Falsafiy nuqtai nazardan globallashuv insoniyat taraqqiyotining tabiiy bosqichi bo‘lib, u xalqlar va davlatlar o‘rtasidagi hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi. Biroq ushbu jarayon ayrim hollarda madaniy unifikatsiya, ya’ni turli madaniyatlarning o‘ziga xos xususiyatlarini yo‘qotish xavfini ham keltirib chiqaradi.

Milliy qadriyatlar muayyan xalqning tarixiy tajribasi, urf-odatlari, an’analari, tili, dini, madaniyati va ma’naviy merosida namoyon bo‘ladigan qadriyatlar tizimidir. Ular avloddan-avlodga o‘tib, xalqning milliy qiyofasini shakllantiradi. O‘zbek xalqining milliy qadriyatlari asrlar davomida shakllanib, bugungi kunda ham jamiyat hayotida muhim o‘rin tutib kelmoqda. Mehmondo‘stlik, kattalarga hurmat, kichiklarga izzat, mahalla institutining mavjudligi, oila muqaddasligi va bag‘rikenglik kabi qadriyatlar xalqimiz ma’naviy merosining ajralmas qismi hisoblanadi.

Milliy qadriyatlar insonning ma’naviy kamolotiga xizmat qiladi. Ular shaxsning dunyoqarashi, axloqiy pozitsiyasi va fuqarolik mas’uliyatini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Shu bois globallashuv sharoitida milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda.

Madaniy identifikatsiya shaxsning o‘zini ma’lum bir madaniyat, millat yoki ijtimoiy guruh vakili sifatida anglash jarayonidir. Ushbu tushuncha insonning tarixiy ildizlari, madaniy merosi va milliy mansubligi bilan chambarchas bog‘liqdir.

Madaniy identifikatsiya shaxsning ma’naviy dunyosini shakllantiradi va uning jamiyatdagi o‘rnini belgilaydi. O‘z milliy qadriyatlarini yaxshi bilgan va ularga hurmat bilan qaraydigan inson boshqa madaniyatlarga ham bag‘rikeng munosabatda bo‘ladi.

Bugungi globallashuv davrida madaniy identifikatsiya masalasi yanada dolzarblashmoqda. Chunki internet, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy madaniyat ta’sirida yoshlarning dunyoqarashi tez o‘zgarib bormoqda. Ayrim hollarda bu jarayon milliy o‘zlikning zaiflashishiga olib kelishi mumkin.

Globallashuvning milliy qadriyatlarga ta’siri murakkab va ziddiyatli xarakterga ega. Bir tomondan, globallashuv turli xalqlarning madaniy yutuqlaridan bahramand bo‘lish

imkonini yaratadi. Xalqaro ilmiy hamkorlik, talabalar almashinuvi va madaniy loyihalar xalqlar o‘rtasidagi o‘zaro tushunishni kuchaytiradi.

Ikkinchi tomondan esa ommaviy madaniyatning keng tarqalishi ayrim milliy qadriyatlarning zaiflashishiga sabab bo‘lishi mumkin. Ayniqsa, yoshlar orasida iste’molchilik madaniyatining kuchayishi, milliy an’analarga qiziqishning pasayishi va xorijiy madaniy namunalarni mutlaq qadriyat sifatida qabul qilish holatlari kuzatilmoqda.

Shu nuqtai nazardan qaraganda, globallashuv jarayonlarini inkor etish emas, balki ulardan oqilona foydalanish muhimdir. Milliy manfaatlarni himoya qilgan holda xalqaro tajribalarni o‘zlashtirish bugungi kunning asosiy vazifalaridan biridir.

Mustaqillik yillarida O‘zbekistonda milliy qadriyatlarni tiklash va rivojlantirish borasida keng ko‘lamli ishlar amalga oshirildi. Tarixiy obidalarni ta’mirlash, milliy bayramlarni qayta tiklash, buyuk ajdodlar merosini o‘rganish va targ‘ib qilish bo‘yicha davlat dasturlari qabul qilindi. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida ham ma’naviy qadriyatlarni mustahkamlash, yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash va milliy o‘zlikni anglash hissini rivojlantirish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan.

Ta’lim muassasalarida “Ma’naviyat asoslari”, “Falsafa”, “O‘zbekistonning eng yangi tarixi” kabi fanlarning o‘qitilishi yoshlarning milliy va umuminsoniy qadriyatlarni chuqur anglashiga xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
2. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2019.
3. Giddens A. Runaway World: How Globalisation is Reshaping Our Lives. – London: Routledge, 2020.
4. Huntington S. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. – New York: Simon & Schuster, 2018.
5. Castells M. The Rise of the Network Society. – Oxford: Blackwell Publishing, 2022.
6. Bauman Z. Globalization: The Human Consequences. – Cambridge: Polity Press, 2021.
7. To‘rayev B.O. Madaniyat falsafasi. – Toshkent: Tafakkur, 2021.
8. Yusupov E. Falsafa. – Toshkent: O‘zbekiston, 2022.
9. UNESCO. Cultural Diversity and Globalization Report. – Paris, 2023.
10. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: Adolat, 2023.